

הַנּוֹתֵן לַיעֶף כֹּחַ

ה' מנחם אב התשפ"ב - יארצייט הארי ז"ל
לרפואה שלימה
ברייך בועז בן אסתר

הרב ארי דוד קאהן

1. טור אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מו

עוד ברכה אחת יש בסדורי אשכנז בא"י אמ"ה הנותן ליעף כח ונתקנה כ"ע על שאדם מפקיד נשמתו בערב ביד הקדוש ברוך הוא עייפה מעבודה קשה כל היום ומחזירה לו בבוקר שקטה ושלוה וע"פ המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך בשר ודם מפקיד פקדון ביד חברו ומחזירו לו בלוי ומקולקל אבל אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקדוש ברוך הוא והיא עייפה ומחזירה לו חדשה ורגועה

2. איכה פרק ג פסוק כב - כג

(כב) חֲסֵדִי ה' כִּי לֹא־תִמְנֶנּוּ כִּי לֹא־כִלּוּ רַחֲמָיו: (כג) חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֲמוֹנָתְךָ:

3. מדרש תהלים (שחר טוב; בובר) מזמור סז

למנצח בנגינות [מזמור שיר] אלהים יחננו ויברכנו. זהו שאמר הכתוב חסדי ה' כי לא תמנו [כי לא כלו רחמיו] (איכה ג כב), יודעים אנו שרחמיו של הקדוש ברוך הוא קיימים שלא תמו שאומות העולם אמרו לכו ונכחידם מגוי (תהלים פג ה), ולא תמו רחמיו עלינו, ולכן חסדי ה' כי לא תמנו, ולא עוד אלא שהיית מחדשינו ומעמידנו בכל בוקר, שנאמר חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה שם ג/כג), האמונה שדברת עם אבותינו, באנו בבבל העמדתנו חדשים והלכה לה, כשראה משה רבינו מלכות יון התחיל להתפלל, למה, היא נופלת ביד שבטו של לוי, שנאמר ברוך ה' חילו (דברים לג יא), לכך נאמר ברוך בברכה שמברכין בניך, יברכך יאר ישא, ואף אתה ברכם כך, שנאמר אלהים יחננו ויברכנו, ואם עשית כן הודעת בעמים עוזך ודרכך, ...

4. בית יוסף אורח חיים סימן מו

ו עוד ברכה אחת יש בסידורי אשכנז הנותן ליעף כח ונתקנה על שאדם מפקיד נשמתו בערב וכו'. אף על פי שיש סמך יפה לברך ברכה זו מאחר שלא נזכרה בתלמוד איני יודע איך היה רשות לשום אדם לתקנה ומצאתי שכתב האגור (הל' ברכות סי' פז) שראה מקטרגים עליה מטעם זה והרמב"ם וסמ"ק והרוקח לא הזכירוה והכי נקטינן:

5. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן מו

(ד) ולי נראה דאל ישנה אדם מן המנהג:

6. בית חדש על או"ח סימן מו

ועל הנותן ליעף כח השיג כיון שלא נזכרה בתלמוד ... ודכוותה בהנותן ליעף כח איכא דגרסי לה בתלמוד ואיכא דלא גרסי לה

7. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מו סעיף ו

יש נוהגין לברך הנותן ליעף כח, ואין דברייהם נראים. {הגה: אף מנהג פשוט בבני אשכנזים לאמרה.}

8. שער הכוונות - דרושי ברכת השחר

ברכת הנותן ליעף כח כו' נכון לאומרה והיא אחת מן י"ח ברכות האלו שתקנו קודם התפיל' ואעפ"י שיש מגמגמין בדבר זה עכ"ז ראוי הוא לאמרו עכ"פ וכמו שנבאר סודה בע"ה והטעם שהשתי ברכות אלו שהם מלביש ערומים. וברכת הנותן ליעף כח נתקנו לסוד מה שנבאר עתה בע"ה והוא כי הנה אין אדם בארץ אשר לא יחטא וע"י כך מפשיטין מעליו לבוש הקדושה ומלבישין לנשמתו לבוש הקלי' בגדים צואים כדמיון מש"ה ויתנצלו בני"י את עדים ונמשך עליהם זוהמת הנחש וכדמיון אדה"ר שנאמר בהם וידעו כי ערומים הם ואח"כ כתיב וילבישם כתנות עור משכא דחויא. והנה הכל הוא כפי

ערך החטא כי אם החטא הוא קל מתחלש כח הלבוש ההוא בסוד צור ילדך תשי כו' אבל איננו מסתלק מעליו. ואם החטא הוא חמור מסתלק הלבוש לגמרי מעליו וכנגד ב' בחי' אלו נתקנו ב' ברכות אלו וענינם הוא כי הנה בכל לילה כאשר האדם מפקיד נשמתו ביד המלכות העליונה בסוד בידך אפקיד רוחי הנה היא מחדשת אותה בסוד חדשים לבקרים כו'. ומי שנסתלק ממנו לבושו נותנת אליו בבקר בחי' לבוש ומי שיש לו לבוש אלא שנחלש היא נותנת כח בלבוש ההוא ושני בחי' אלו נעשו בעת הבקר בסוד חדשי לבקרים והבן זה. וחידוש זה נעשה ע"י השם אל המתעורר בבקר בסו' החסד כמ"ש חסד אל כל היום ובסו' וישכם אברהם בבקר ובסוד מה שביארנו על מה שתיקנו בברכת יוצר אור המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית ע"ש. והנה

9. **מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מו:** ואין דבריהם נראין. ובכ"ה כתב חכם אחד העיד שחזר הרב"י בסוף ימיו וצוה לאומרו בשם ומלכות ואני מחיתי שלא לשנות מנהג קדמונים לאומרו בלא שם ומלכות עכ"ל, ובכוונות כתב לאומרו וכ"כ הב"ח וסמ"ג:

10. פרי חדש אורח חיים סימן מו סעיף ו הרב חזקיה 1656-1695

הנותן ליעף כח. פה ירושלם תובב"א נתפשט המנהג לאמרו על פי כתבי של הרב הקדוש מהר"י אשכנזי ז"ל [ספר שער הכונות ענין נוסח התפלה] זולתי קצת יחידים שאין אומרים אותו ואני אחד מהם:

11. ברכי יוסף אורח חיים סימן מו ס"ק יא

יא. דין ו. יש נוהגים לברך הנותן ליעף כח ואין וכו'. עתה נתפשט המנהג בגלילותנו לברך זאת הברכה, עפ"י כתבי רבינו האר"י זצ"ל (שה"כ דף ב ע"ב). כי אף דקבלנו הוראות מרן קים לן דאלמלא מרן אף הוא ראה דעת קדוש האר"י זצ"ל, גם הוא יורה לברכה. ומה גם שכתב הרב כנה"ג דאיכא מאן דשמע דהדר ביה מרן בסוף ימיו. וכן ראוי לנהוג. ודלא כהרפ"ח^{טו}.

12. הערות על ברכי יוסף אורח חיים סימן מו הערה טו

טו. כ"כ בקשר גודל סי' ה' אות טו"ב. ובטוב עין סי' ז' ד"ה ומטעם, כתב שיתכן שאחר פטירת האר"י שמע מרן דעתו ולכן חזר בו, ע"ש. וראה גם בשיו"ב. כיו"ב כתב במראית העין בליקוטים בסופו סי' י"א אות ז' דהיכא שרבנו האר"י כתב הפך מרן יש לעשות כמ"ש האר"י, כמ"ש כאן בברכ"י. ובספר פתח הדביר ח"א סי' כ"ה אות ה' דף מ"ו ע"ד כתב שרבנו לא הכריע כהאר"י אלא מפני שכן הכריעו כמה פוסקים ועדות שמרן חזר בו, ע"ש. אך במראית העין וטוב עין הנ"ל מוכח שכוונת רבינו לסמוך סמיכה רבתי על האר"י זלה"ה בכל דבר, ע"ש. וכן בסמוך אות י"ב. וראה גם ברב פעלים ח"ב סי' י"ב באור לציון ח"ב במבוא. ודע שמסורת היא שסודות שגילה האר"י זלה"ה הכל היה ממה שלמד עם אליהו הנביא, ולא יכיל שכל אנוש, כ"כ רבינו בחיים שאל ח"ב סי' י' אות ג', ועוד מקומות. וכאן אין מקום להאריך בזה, ותמצאנו כי תבקשנו. והאמת שאי"צ לפרסם כו"ז להמונים ויש גם ת"ח שאדוקים בפשט כו' שלא יזוזו וכו' כמ"ש רבינו בכרך לאדן סי' ה' אות ז' (ד' קנ"ז ע"א דפו"ר), ע"ש. ועכ"פ מי שאייתה נפשו לנהוג במנהגי האר"י רשאי, אף שאינו מבין טעם וסוד הענין, כמ"ש רבינו לעיל סוף סי' כ"ה, ע"ש. וכמו שנהגו בקהילות במקומות רבים. וראה מ"ש בס"ד בסו' תרנ"ג הערה ב' בדלא שייך לומר על כגו"ד (כ"י דא) לא בשמים היא, ע"ש.

13. הערות על ברכי יוסף אורח חיים סימן תרנז הערה ב

ב. בשו"ת יוסף אומץ סי' פ"ב כתב רבינו: נהגתי לומר לנשים שיברכו על לולב כמנהג קדום שהיו נוהגות הנשים בעה"ק ירושלים ת"ו, שכן השיבו לר"י ממרוויש מן השמים. והסביר בדבש לפי מער' נ' אות י"ב שלא שייך לומר בזה "לא בשמים היא", כיון שאין בידנו כח להכריע בין הראשונים, ואין אנו עושים כפי הבנתנו בתורה, אלא עושים דרך פשרה, וא"כ נכון יותר לעשות כהפוסקים שהסכימו עימהם מן השמים. ע"ש. והיא סברה גדולה. ואינה "עשית דת" שכתב הרמב"ם

בהלכות יסו"ה פ"ט ה"ב שאין נביא רשאי לעשות דת. אלא העמדת הדת היא. דעשית דת היא חידוש מצוה בתורה. אבל להכרעת דין שעד היום היה בספק מחמת הגלות לא יקרא עשית דת, ופשוט. וראה בשם הגדולים מער' ר' יעקב ממרויש וביעיר אוזן מער' א' אות ט"ו, דכל היכא שאין חכמי הדור יכולים להכריע מותר לשאול מן השמים. ע"ש. וידוע שחומרה אינה הוראה, כמ"ש בביצה ב' ע"ב. וא"כ הו"ה צרוף ספיקות על ספיקות אינו אלא לצאת ידי חובה, ולא הכרעה. ובהערות הג"ר מרגליות לשו"ת מן השמים ובמבוא שם האריך בזה. ומקשים (עיין להרב יריעות האוהל ד' צ"ב - צ"ג ויב"א ח"א סי' מ' אות י"א) אטו בכל מילי סמכי' ע"ד ר"י ממרויש? הרי הלל בר"ח ושהחינו ביום פורים, דבשו"ת מין השמים כתב לברך, ולא נהגינן כן. ע"ש. והיא תמיהה רבתי לכאורה. אלא שרבנו כתב שמכיון שנהגו כן כדאי הוא הכרעת השמים דלא לאשוויי למתירים לברך ולנוהגים כן מנהג טעות. ובודאי לא כתב רבנו שבכל נכריע עפ"י השמים, אחר שכבר נפסקה הלכה ויש שלחן ערוך לכל. אלא שבמקום שיש מנהג שאפשר שהיה קודם לשו"ע, נהגינן. וכמו ברכת הנותן ליעף כח, וצורת אתיות סתו"ם, ושיטת ר"ת בע"ש, ובנפשייכי בגט, שמרן עצמו אמר לא לשנות (עשו"ת מהר"ם גלאנטי סי' י"ט). וכן כשנראה שאילו מרן ראה כו' היה חוזר בו. ומה גם דהכא כתב בבית יוסף דנקטינן כהרמב"ם דסב"ל. וא"כ כל כה"ג דנהגו וניחא ליה להקב"ה ביקרייהו כאשר מן השמים העידו, ובודאי אינו ח"ו שקר או חלום שאו, כידוע דיש סימנים לזה, ראה בשו"ת התשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח ובחקרי לב חו"מ סי' קי"ח דף קס"ג, ועוד. ומרן נמי היה מודה לזה. ויש פנים לומר שמנהג זה שנהגו נשים לברך על לולב קדמון הוא גם אצל הספרדים, שהרי מגדולי הראשונים אשר בספרד, רי"צ גיאת, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א ור"ן ס"ל כר"ת. ומנ"ל שלא נהגו כן בירושלים ובארץ ישראל עוד לפני דפו"ס השו"ע. ועכ"פ דעת רבנו, [עם שאיני כדאי להכריע], ברורה מאוד. ורבים מחכמי ישראל הלכו לאורו, ואף בתקנות ירושלים שנעשו על פי הראשון לציון הרב אג"ן אביו של הרב יריעות האוהל, כתבו שכן מנהג ירושלים. וכן מנהג ישראל בעוד מקומות רבים ואין מזניחים אותם. וכנגד אמרם "לא בשמים" אמרו גם "מנהג ישראל תורה". וגם מה שלא חש מרן בסי' תרמ"ו לדברי הראב"ד שכתב שהופיע רוח הקודש בבית מדרשו, והכשיר הדס שנקטם ראשו. הוא משום ששאר ראשונים הכריעו דלא כוותיה, והמנהג לא כוותיה. וראשונים יכלו לומר על הכרעת חברם על פי השמים, "לא בשמים היא". אבל לדידן מחלוקת ראשונים הוא ספק גמור. ומה נעשה שאין לנו מי אשר בפולו יחזיר האבדה כעתניאל בן קנז, ואנן יד עניי פחות הרבה מכאצבע בקירא לסברא, אשר היא, כלומר הסברא, עיקר כח ההוראה, ובה יפה כוחו של גברא רבא, כמ"ש בגיטין ו' ע"ב. ובמחלוקת זו אם נשים רשאיות לברך וכו', אחזו הראשונים סער בראיות לכאן ולכאן, והמנהג לברך, ומי יקום ויכריע בין ההרים. לכן יפה אמר רבנו שהשמים ורצון נותן התורה יכריעו. ואם לא תאמר כן, צא פרנס לי אמאי כל היום צלותא בפומן, נבקש מה' יתברך להאיר ענינו בתורתו, ודוד המלך ע"ה מתחנן "נדבות פי רצה נא ה' ומשפטיך למדני" "דרכיך ה' הודיעני אורחותיך למדני", "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך". ועוד. ומאי האי? לא בשמים היא. אלא הענין כנ"ל, דהכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עניהם, וכיון שמסופק מה ציוה ה', וזה אומר בכה וזה אומר בכה, מבקש מהי"ת להאירו ולהבינו. ומפורסמים דברי החתם סופר בשו"ת אה"ע ח"ב סי' צ"ו, שאף במה שלא כיון הבית יוסף, האלוקים אינה לידו שלא יצא תקלה מת"י וכו' כי כן אורחות נותן התורה עם כל עוסקי תורתו לשמה וכו'. עכ"ד. והרי ורבנו האר"י זלה"ה אליהו הנביא למדו כל ספיקותיו, והכריע מכח זה מאות הלכות, ונתקבלו בבתי המדרש בכל ישראל בחיל ורעדה. (מה שלא היו צריכים ישראל קודם מכח עיונם וקבלתם דור אחר דור, כאשר הודיע הראב"ד בסדר בקבלה אשר לו, וכאשר הגיד האר"י עצמו שעד הרמב"ן עדין היתה התורה עוברת במסירה, וברמב"ן וחכמי דורו פסקה). ואין מצוי כלל שיחדש האר"י שום הלכה נגד כל בפוסקים, אלא דווקא במקומות שנחלקו, שם האיר עינים בדרך האמת, או לומר שאין מחלוקת דשניהם אמת,

או כא' הדעות. ומוסכם לכו"ע שבמחלוקת הפוסקים הקבלה תכריע. **ויש כמה ראיות ברורות שבספק סמכינן על בת קול, בירושלמי כלאים פ"ט ה"ג וכתובות פי"ב ה"ג המעשה המפורסם, שפטירתו של רבנו הקדוש ערב שבת היה, ולא שקעה חמה בזמנה, והיו מצטערים על חילול שבת, יצאה בת קול "כל מי שלא נתעצל וכו' חוץ מאותו כובס וכו' יצאה בת קול אפ"ל אותו כובס". ע"ש. הרי שחששו לחילול שבת, שלא ידעו אם עשו כהוגן, ובבת קול מן השמים הניחו דעתם דחילול שבת אין כאן, ולא היה זה ספק במציאות, שהרי ראו אור יום. אלא הסתפקו שמא עכ"פ שבת הוא. (וראה בזה ברב פעלים ח"ב סוד ישרים סי' ד' ובספרו אמרי בינה בחק"ל סי' ב').** ורבנו בשה"ג שם הביא ראיה מכרעת ממאי דהכריעו כבית הלל נגד בית שמאי על פי בת קול, ועוד כמה וכמה ראיות. ע"ש. והג"ר מרגליות במבואו הנ"ל מביא עשרות עובדות בכל תחום, שקדמונים הכריעו על פי השמים חלומות ובת קול. ע"ש בקיאות מופלאה מבבלי ירושלמי מדרשים ראשונים ואחרונים. וכמדומני שאין עליהם תשובה. ולא אוכל להאריך כאן. ומי שבידו להשיב יקום וישיב בהבנה מעמיקה ויישור דרך דעת חז"ל בכל המקומות שהציגו רבנו והג"ר מרגליות הנ"ל. וזה לא עשה עד הלום אלא רבנו בחילוק הנ"ל, והג"ר מרגליות שם חיזקו ואמצו, כאשר עיני המעיין תחזנה מישרים. הלום ראיתי למהרי"ץ חיות בספר תורת הנביאים דארוכה עלתה לו בנדו"ד, וכתב שם פרק ב' דאליהו שפיר יגלה חדשות בתורה, דבדברים שנסתפקו חכמי ישראל ואין כח בידם להכריע הדרא מילתא לשמיא. והרבה ראיות לזה. זה ראיתי ממה שעברתי על דבריו בהעברה בעלמא. והוא תנא דמסייע לסברת רבנו שעליה נשען כל הנ"ל. אלא שממה שעברתי יש לתמוה למה לא אחז בסברא זו גם כלפי מ"ש שם בפרק א'. ועוד י"ל איזה הערות בדבריו לא יכלתי לסדרם עתה. וראה עוד מ"ש לעיל סי' ל"ב הערה ז' ה' ובס"ל תקפ"ט בשיו"ב ובמחבר"ר.

14. באר היטב על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מו סעיף ו

(י) לאומרה. בכוונות כתב לאומרה בהזכרת שם ומלכות וכן כתב הב"ח וכן מנהגינו:

15. באור הגר"א אורח חיים סימן מו סעיף ו

יש נוהגין כו'. **טור וע"פ המדרש** ועיין ילקוט תהלים סי' תש"ב ועיין תוס' מ"ו א' ד"ה כל: ואין כו'. דאין לחדש ברכה אחר הגמ' כמ"ש הרא"ש בפ"ק דקדושין וזה שכתב בסעיף ז' יש נוהגין כו': אך המנהג כו'. **כמ"ש בירושלמי ובמ"ס מנהג עוקר הלכה** ובכמה מקומות בש"ס:

16. כף החיים אורח חיים מ"ו:ו'

(מז) [סעיף ו'] יש נוהגים לברך הנותן ליעף כח ואין דבריהם נראין, הגהה, אך המנהג פשוט בבני האשכנזים לאומרה, ... וכ"כ בפע"ח שער התפלה פ"ב. עו"ת די"ג ע"א הנ"מ. ועיין נה"ש די"ז ע"ג הנד"מ. **וכתב הרב נתן שפירא בס' מצ"ש מאחר שהרב זלה"ה הסכים לאומרה בודאי שע"פ רוח הקדש נאמרה לו יעו"ש.** והלק"ט סי' קפ"ה כתב שהוא ז"ל נוהג לאומרה. וכן הסכמת מט"י אות י"ב, **וכ"כ הברכ"י אות י"א וז"ל עתה נתפשט המנהג בגלילותינו לברך זאת הברכה עפ"י כתבי רבינו האר"י ז"ל כי אף דקבלנו הוראות מרן ז"ל קים לן דאלמלא מרן אף הוא ראה דעת קדוש האר"י זצ"ל גם הוא יודה לברכה.** ומה גם שכתב הכנה"ג דאיכא מאן דשמע דהדר ביה מרן ז"ל בסוף ימיו. וכן ראוי לנהוג ודלא כהפר"ח עכ"ל וכ"כ הברכ"י שם בשיו"ב אות ח' בשם הרמ"ע וכתב שראויה ברכה זו שתאמר אחר מלביש ערומים קודם להתעטף בציצית יעו"ש. והב"ד הש"ץ דמ"ח ע"ד וכתב דמי שנוהג כדעת האר"י ז"ל צריך ליזהר לאומרה אחר מלביש ערומים דוקא יעו"ש, והב"ד שע"ת אות יו"ד. וכ"כ קש"ג סי' ה' אות טו"ב. סידור בי"ע אות ח' כף החיים סי' ט' אות יו"ד. יפה ללב אות כ"א. וכתב דעכשיו נתפשט המנהג גם בבני הספרדיה בכל המקומות אפ"ל בחו"ל לאומרה בשם ומלכות ככל הברכות ע"פ כתבי רבינו האר"י זצ"ל וכן העד העיד כס"א באות ט' ודלא כהשו"ג אות כ' שכתב ובחוץ לארץ אין נוהגים לאומרה יעו"ש. וכ"כ בן א"ח זלה"ה פ' וישב אות ח' וכן המנהג עתה פשוט בכל המקומות בין בארץ בין בחו"ל וכמ"ש היפה ללב ז"ל:

17. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מו:ו (כא) המנהג פשוט - וכן הסכימו האחרונים: (כב) לאומרה - ר"ל בהזכרת שם ומלכות ואפילו אם היה ניעור כל הלילה ג"כ יש לברך אותה לפי מה שאנו נוהגין היום כהג"ה שבסעיף ח' [פמ"ג]:

18. פסקי תשובות אורח חיים סימן מו אות יג

יג. בענין 'סומך נופלים' ו'מגביה שפלים' סעי' ו', שו"ע: יש נוהגין לברך הנותן ליעף כח ואין דבריהם נראים. רמ"א: אך המנהג פשוט בבני האשכנזים לאומרה. וכהיום¹³⁶ נוהגין בברכה זו בכל קהילות הקודש גם הספרדים, ועיין עוד לעיל הערה 27 בענין ברכה זו.

19. פסקי תשובות אורח חיים סימן מו

סעי' ד', שו"ע: צריך לברך בכל יום¹³⁶ שלא עשני עובד¹³⁷ כוכבים, שלא עשני עבד, שלא עשני אשה, וכו', והנשים מברכות שעשני כרצונו. ומנהג הספרדים¹³⁸ לברך ברכה זו בלא שם ומלכות כיון שלא נזכרה בתלמוד וגם לא בדברי הגאונים, וכן נתפשט¹³⁹ המנהג אצל הספרדים וחלק מקהילות אשכנזים שהנשים אומרות 'שלא עשני גויה' 'שלא עשני שפחה', אך המנהג המקובל אצל האשכנזים ברוב¹⁴⁰ המקומות שלא לשנות מנוסח הגמרא וגם הנשים אומרות 'גוי' 'עבד', וכדמצינו כמה פעמים בפסוקים ובחז"ל שהוא שם עצם וכולל גם זכרים וגם נקבות, וכן אומרות 'שעשני כרצונו' בשם ומלכות, וכדברי הטור וסתימת השו"ע וכל נושאי כליו והמשנ"ב בכללם שלא העירו כלום על כך, וכך יש לנהוג לכל מי שאין קבלה מבוררת בידו לנהוג אחרת.

20. פסקי תשובות אורח חיים סימן מו

ומספר ברכות השחר כפי שנסדרו בגמרא (ברכות ס ב, מנחות מ"ב) הם²⁶ שמונה עשרה כמספר הברכות שבתפילת שמונה עשרה, ולאחר²⁷ חתימת התלמוד הוסיפו הגאונים ברכת 'הנותן ליעף כח' כנגד ברכה תשעה עשר שבתפילת שמו"ע.

21. ערוך השולחן אורח חיים סימן מו סעיף ז

עוד ברכה נמצאת אצלינו והיא הנותן ליעף כח ואינה בגמרא ורבינו הב"י בסעיף ו' התרעם על זה אך אצלינו פשוט בכל המדינות לאומרה וכ"כ רבינו הרמ"א והאשכנזים אומרים אותה באחרונה קודם המעביר שנה מעיני ובלנוסחת ספרד היא אחר מלביש ערומים ואולי היה בנוסחתם בגמרא ברכה זו [ב"ח]

136 . ולעיל הערה 29 מבואר מדוע לא די לברך פעם אחת לכל ימי חייו.

137 . בענין נוסח ברכה זו לעיל אות ו'.

138 . וכהרעת מטה יהודה סק"י, עבודת הקודש להחיד"א בקשר גודל סי' ה' אות כ"ג, בן איש חי פ' וישב אות י', כה"ח סקמ"א, משום שלא נזכרה נוסח ברכה זו בתלמודים (ואם כי הנותן ליעף כח מברכין בכל הקהילות כולם ולא כהרעת השו"ע סעי' ו', היינו משום שהמקובלים סמכו ידיהם על ברכה זו לאומרה, עיין בן איש חי שם אות ח' וכה"ח סקמ"ז), וכן מצינו להכריע גם במקור חיים לחו"י סק"ד, סידור יעב"ץ, משמרת שלום - קוידנוב סי' ח' אות ג', פתחי עולם סק"ז, ובערוה"ש סעי' י"א 'בגמרא לא נזכרה ברכה זו, וכמדומני שלא נהגו לברכה האידינא', ובליקוטי מהרי"ח כתב "כבר נתפשט המנהג לברך וכו' ומ"מ נראה דמהיות טוב תאמרנה אחר הברכה 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'".

139 . החיד"א בקשר גודל שם, בן איש חי שם, ונוסח זה לנשים מצינו גם בסידור יעב"ץ (אך כותב שיאמרוהו בלא שו"מ, ולא נהגו כן וכפי שהעיד החיד"א שם, דיחיד הוא בזה), ס' מעורר ישינים אות כ"ו, משמרת שלום שם.

140 . סתימת כל האחרונים ונושאי כלי השו"ע, וכמ"ש באשל אברהם בוטשאטש לא ראיתי בשום ספר שהנשים יברכו שפחה במקום עבד, ובכמה פוסקים מצינו בלשון עבד כלול גם שפחות וכו', ובס' מרא דשמעתא (מנהגי הגרמ"א פריינד וצ"ל) אות כ"ו שכן יש להורות, וכן המנהג הפשוט.

26 . מספר זה מוזכר ברמב"ם (פ"ז מהל' תפילה ה"ז) ועוד ראשונים, והוא עפ"י מספר הברכות המזכרות בגמ' (ברכות ס ב) וכוללות ענט"י וברכות הטלית והתפילין וברכת המפיל, ואינם כוללות ברכת התורה ושלא עשני גוי, עבד ואשה שבגמ' מנחות (מ"ב ב), אך מספר ח"י ברכות לא נשתנה בספרי הפוסקים והמקובלים, ויש המוציאים ענט"י ואשר יצר וא' נשמה וברכות הטלית והתפילין והמפיל, ומוסיפין ברכות התורה (ג' ברכות) וגוי עבד ואשה, ויש המחשבים מענט"י אשר יצר וא' נשמה עד הגומל חסדים טובים בלי ברכה"ל דנמי הוי ח"י ברכות, עיין בזה בס' שער הכולל פרק א' אות ו' וי"ב ויטושה"ע שער אשמורת פרק ד'.

27 . שער הכולל שם אות י"א בשם כתבי האר"י דתיקוהו או משום תשות כח הנשמה מחמת הגלות, ולהתחזקות כח האמונה נגד היצה"ר ונגד הכופרים וכו' ובענין ברכת ולמלשינים, ועפ"י הפסוק (ישעיה מ') ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה (עיין שם בתרגום יונתן בן עוזיאל וברד"ק), וכעין זה בערוה"ש סעי' ז' מדיליה.

וכתב הטור דברכה זו היא ע"פ המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך בשר ודם מפקיד פקדון ביד חבירו מחזיר לו בלוי ומקולקל אבל אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקדוש ברוך הוא והיא עייפה ומחזירה לו חדשה ורגועה עכ"ל ועוד שאנו עייפי הזמן ואלמלי השגחה הפרטית לא היינו יכולין לעמוד אף יום אחד לזה מברכים שהקב"ה נותן לנו כח והנביא אמר מקרא זה לענין זה:

22. שו"ת יביע אומר חלק ב - אורח חיים סימן כה

ב"ה. פעה"ק ירושלים ת"ו. אביעה רננו"ת לפ"ק. נשאלתי בדין ברכה מעין שבע, אם יש לאומרה בליל פסח שחל להיות בשבת. או לא. [ובדין ספק בר' להקל נגד האריז"ל].

(יב) והנה במקום שרבני המקובלים סוברים היפך ד' הפוסקים, לא יצא הדבר מידי מחלוקת אם יש לפסוק כהמקובלים או כהפוסקים. וידועים ד' החיד"א בברכי יוסף (סי' מו ס"ק יא), עמ"ש מרן שם יש נוהגים לברך הנותן ליעף כח, ואין דבריהם נראים. וע"ז כ' החיד"א, ועתה נתפשט המנהג בגלילותינו לברך ברכה זו, ע"פ כתבי רבינו האר"י ז"ל. כי אף שקבלנו הוראות מרן, קים לן דאלמלא ראה מרן דברי קדוש האר"י זצ"ל, גם הוא היה מורה לברך. ומה גם שכ' בכנה"ג דאיכא מאן דשמע דהדר ביה מרן בסוף ימיו, וכן ראוי לנהוג. ודלא כהפר"ח. עכ"ל. והניח ידו שנית בס' טוב עין (ס"ס ז), כי מרן ושאר הרבנים לא ידעו אחד ממאה מגדולת רבינו האר"י ז"ל. והן בעון נח נפשיה דהאר"י ז"ל בימי מרן, ויתכן שאח"כ ידע מרן מתלמידי האר"י ז"ל שהיה מברך ברכה זו, וחזר בו. וכמ"ש כנה"ג. ועוד האריך בזה. ע"ש. ונמשך אחריו הגאון בעל שו"ת, בשו"ת מכתב לחזקיהו (סי' ד דכ"ג ע"ג), ובשו"ת אור לי (סי' מ דל"ט רע"ב, וסי' ט). ע"ש. וכן הגרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' יב) ד"ה ודע, נסמך ע"ז סמיכה בכל כחו. ע"ש. וכ"כ בספרו בן איש חי (פ' בראשית אות י), דלא אמרינן ספק ברכות להקל, כשדעת האר"י ז"ל שיש לברך. אף על פי שאומרים ספק ברכות להקל נגד סברת מרן. ע"ש. וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ב (סי' מז), ובבן איש חי (פר' נשא אות ב) בדין שתיית מים לפני הסעודה, שג"כ כ' שיש לברך, ולא אמרינן סב"ל נגד האר"י. ע"ש. ואנכי בעניי לא זכיתי להבין מנ"ל להרבנים הנ"ל אומדנא זו בדעת מרן, שאילו היה רואה לד' רבינו האר"י היה פוסק כן. והרי עם כל הכבוד לרבינו האר"י ז"ל, עטרת בראש כל אדם, אנו קי"ל לא בשמים היא. ומהיכא תיתי להניח דברי הפוסקים המפורסמים, ולתפוס דברי האר"י ז"ל, כהלכה למשה מסיני. וע' בהקדמת הרמב"ם לפי' המשניות, שכ', שהנביא שיסבור סברא, ויסבור כמו כן מי שאינו נביא סברא וכו', שאין לשמוע לד' הנביא. ואפילו אלף נביאים כלם כאליהו ואלישע שיהיו סוברים סברא א', ואלף חכמים ואחד יסברו היפך הסברא ההיא, אחרי רבים להטות. והלכה כדברי האלף חכמים וחכם, ולא כד' האלף נביאים הנכבדים. עכ"ל. וא"כ אף אם רב גובריה וחיליה דרבינו האר"י כחד מן קמיה, מ"מ כשיש פוסקים ראשונים שאומרים להיפך והם הרוב, אזלינן בתר רובא. וכ"ש לפמ"ש בס' אגרות התניא (דצ"ז ע"א), בשם הגר"א שאינו מאמין בקבלת האר"י בכללה שהיא כולה מפי אליהו ז"ל, רק מעט מזער מפי אליהו ז"ל, והשאר מחכמתו הגדולה ואין חיוב להאמין בה וכו'. וע"ש (דצ"ט) שכ"כ הגר"ח מוואלוז'ין בהקדמה לספרא דצניעותא. ע"ש. וא"כ מה כל החרדה הזאת להניח ד' כל הפוסקים וכללי הדינים מפני סברות האר"י ז"ל. וכבר הארכתי בזה בשו"ת יביע אומר ח"א (סי' מא), בענין שו"ת מן השמים למהר"י ממרויש ז"ל, וביררתי בס"ד שאף בזה י"ל לא בשמים היא. ושם (אות כח), הבאתי ד' החיד"א ז"ל שכ' ג"כ שאילו היה רואה מרן ז"ל דברי מהר"י ממרויש היה פוסק כמותו. וכתבתי להשיב על דבריו בזה בדברים נכונים לפע"ד. ע"ש. וכן מצאתי לכמה אחרונים שהשיבו בזה ע"ד החיד"א הנ"ל, ע' בס' יביע אומר (סי' מב). ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין, לענין מ"ש כן החיד"א (לשיטתיה) גם לגבי האר"י ז"ל. דלקושטא דמילתא אמרינן לא בשמים היא. ושו"ר באורח נאמן (סי' מו ס"ק כג), שג"כ כ' שעל דברי האר"י לבד לא היה מקום לסמוך לברך הנותן ליעף כח, דהא לא בשמים היא. אלא בצירוף שמרן עצמו חזר בו מזה. ע"ש. ולפ"ז י"ל ד' הפר"ח (סי' ס)

מו) שכ' שפשט המנהג לאומרה ע"פ כתבי האר"י ז"ל, זולת קצת יחידים שאינם אומרים אותה, ואני אחד מהם. עכ"ל. ותמה עליו החיד"א בס' טוב עין (סי' ז) הנ"ל, שמאחר שידענו שהפר"ח ז"ל היה בקי בדברי האר"י ז"ל, והיה מפרש סוגיות הש"ס ע"פ הקדמות האר"י, איך כ' כן. ע"ש. ולפי האמור ניחא דס"ל להפר"ח שלא בשמים היא. (ולא שמיעא ליה דמרן הד"ר /הדר/ הוא לכל חסידיו.) וכן מצאתי עוד להרה"ג שמ"ח גאגין ז"ל בס' שמח נפש (דס"ב ע"א), שתמה ע"ד החיד"א בברכ"י (סי' מו) הנ"ל, שהיאך סמך על אומדנא זו, דאילו היה רואה מרן דברי האר"י ז"ל היה פוסק לברך, ולא חשש לספק ברכות. ואם כי יש לצדד בדברים אינו מתיישב על הלב. ודברי הברכ"י תמוהים. עכת"ד. ונראה דאזיל לשטתיה ביריעות האהל (דף צג ע"א), דבכה"ג אמרינן לא בשמים היא. ע"ש. וע' בתוספת מעשה רב (אות ב), שהגר"א לא היה מברך ברכת הנותן ליעף כח. ע"ש. וכן ראיתי בשו"ת הון יוסף (סי' יא, די"ד סע"א) שהעיד שגדול אחד מגדולי דורו, לא היה מברך ברכה זו. ע"ש. וזה מכבר ראיתי להחיד"א עצמו בס' ככר לאדן (סי' ה אות ז), שכ' דזימנין דכמה גדולי ישראל רואים דברי האר"י ואעפ"כ אינם זזים ממנהגיהם, והביא ג"כ ד' הפר"ח הנ"ל. ולא נאמרו דברים אלו אלא למצניעיהם. ע"ש. וע"ע בעקרי הד"ט (סי' כב אות נז). ע"ש.

(יג) איברא שעכשיו נהגו הכל לברך ברכת הנותן ליעף כח. ומ"מ אינו מוכרח לומר שנהגו כן עפ"ד האר"י ז"ל דוקא. שהרי גם אחינו האשכנזים כולם מברכים אותה, אף על פי שרבים מהם אינם הולכים אחר תורת הסוד שגילה רבינו האר"י ז"ל. וצ"ל דס"ל שמכיון שהובאה ברכה זו בראשונים, הלא הם הסמ"ג (עשין כז) בברכות הודאה, ובמחזור ויטרי, ובהרד"א, והטור, וכ"פ הרמ"א ז"ל בהגה. ע"כ לומר חזא מתרת, או שכן היתה הגירסא בגמרא לפני הקדמונים, וכמ"ש הב"ח (סי' מו), או שכ"ה תקנת הגאונים, וכמ"ש הגאון מליבאוויטש בשו"ת צמח צדק (סי' ג אות ט). וכתב שם דשפיר אזלינן בכה"ג בתר מנהגא לברך. וכמ"ש בסוכה (לח) מקום שנהגו לברך (אחרי ההלל) מברך. ע"ש. וה"נ הכא נהגו לברך. עכת"ד. וכ"כ הגאון מבוטשאטש באשל אברהם (סי' תכב), שברכה שהונהגה אין בה חשש ברכה לבטלה, וכמ"ש במגילה (כא) מקום שנהגו לברך (אחרי המגילה) מברך. ולזה נתפשט המנהג לברך בכל יום הנותן ליעף כח. וכ"ה דעת האר"י. ע"ש. וכה"ג כ' בשו"ת תה"ד (סי' לד), דסב"ל =דספק ברכות להקל= במקום מנהג לא אמרינן. וכ"כ האחרונים. וע"ע בט"ז (סי' מו סק"ז), שכתב, שכל שנתפשט המנהג לברך אינה ברכה לבטלה, שאפשר שהיה לגאונים שתיקנוה (לברכה זו) סמך מן הש"ס. וכו'. ע"ש. ולזה הסכים בס' שמן המאור (סי' רכה). ע"ש. ועמ"ש כ' בשו"ת יביע אומר ח"א (סי' כח אות ה), שכן דעת עוד אחרונים. ושם הבאתי ד' רש"י בס' הפרדס שכתב, דברכות השחר מן הדין ראוי לברך י"ח ברכות, אבל יש רשות להוסיף ולברך על כל החביב לו. והבאנו עוד סמוכין לזה עפ"ד הרא"ש קידושין (לא:), לחלק בין ברכה שאומר בה וצונו לברכת השבח. ע"ש. וכעת ראיתי למהרא"ל פרומקין בביאורו מקור הברכות על סדר רע"ג ח"א (דל"א ע"ב), שהעיר מד' רש"י בס' הפרדס הנ"ל. ע"ש. וע"ע בס' יעיר און (מע' ב אות לז). וע"ע בס' מטה יהודה עייאש (סימן מו ס"ק יב), שכתב, שרבים נהגו לברך ברכה זו, ואין לבטלם שיש להם ע"מ שיסמוכו. והביא ד' הט"ז הנ"ל, וכ', שכן נמצא ג"כ בכתבי האר"י ז"ל לאומרה. ועוד שהמג"א הביא בשם הכנה"ג, שהעיד חכם א' שמרן הב"י חזר בו בסוף ימיו וצוה לאומרה. עכת"ד. וע"ע בס' מאורי אור ח"ב (דכ"ג ע"א). וכבר הבאנו לעיל שכ"כ ג"כ, בס' אורח נאמן שאין עיקר סמיכתו ע"פ האר"י ז"ל, אלא מפני שמרן עצמו חזר בו. ע"ש. והואיל ובכל מחלוקת המנהג מכריע ולא חיישינן לסב"ל כנ"ל, למה יגרע כאן שאף האר"י תומך בד' הפוסקים דס"ל לברך אותה. ושוב מצאתי ג"כ להגאון פתח הדביר (סי' כה דמ"ו ע"ד), שכ', שאף החיד"א ז"ל י"ל שלא כ' כן אלא גבי ברכת הנותן ליעף כח, משום שאף מרן ז"ל חזר בו בסוף ימיו. משא"כ במקום אחר וכו', ע"ש. ומבואר להדיא שאין דברי האר"י ז"ל מכריעין נגד כל הפוסקים. וכן מוכח מ"ש הרה"ג מהר"ר ישראל ששון בשו"ת כנסת

ישראל (ד"ג סע"ב), שהעולם נהגו כמ"ד שאין הריבוע בבתים של התפלין לעיכובא, ומש"ה מניחים אותם בברכה. וכמו שנהגו כל בני ישראל לברך כל ברכות השחר כסדרן, אף שלא שמעו קול תרנגול וכו', כד' התוס' והרא"ש, ודלא כהרמב"ם ומרן בש"ע. ע"ש. וידוע כי האר"י ז"ל סובר שיש לברך כל ברכות השחר אף אם לא נתחייב בהם. וכמ"ש הפר"ח (ס"ס מו), וע"ע במט"י (ס"ק יד), ובשו"ת רב פעלים ח"א (חיו"ד סי' נד). וח"ב (חאו"ח סי' ח). ובבן איש חי (פר' וישב אות ה). ובשו"ת שערי עזרה (חיו"ד סי' כד). ובכה"ח (ס"ק מט). ע"ש. ואילו פשוט הדבר שיש ללכת אחר דברי האר"י בכל גוונא. לא היה מביא הכנסת ישראל שום ראיה מזה. (אלא דמ"מ לפע"ד י"ל ע"ד הכנסת ישראל, ובתשו' אחרת כתבנו בזה בס"ד.) וע' לה' יפה ללב (סי' מו ס"ק כא) בדין בר' הנותן ליעף כח. ע"ש. ודו"ק.